

ŞEF SEATTLE'İN MEKTUBU^(*)

GERÇEĞİN YERİNİ ALAN KURGU

Cihan Aktaş^(**)

Kahramanların iki kez öldüğünü düşünürüm. İlk ölüm tabiidir, ikincisi ise hayat hikâyelerine yakıştırılan efsanelerin süreç içinde çözülmesiyle oluşur. Bu ikinci ölüme yol açan çeşitli yüksek inançlar büyük ölçüde kahramanın iradesi dışında gelişen kurgulara dayanır. Seattle şehrinin ismini borçlu olduğu Şef Seattle veya Si'ahl da yaşamış vefatından çok sonra bir kurguyla kahramanlaştırılmayı, hem de iki kez.

Twitter'da Pioneer Park'ta Şef Seattle'ın (1780-1866) büstünün yanında çektiğim bir fotoğrafı paylaşacaktım, Duwamish ve Suquamish kabilelerinin asıl adı “Si'ahl olan şefinin Washington'daki “Büyük Reis”e yazdığı mektubu kısa alıntılar yapmak için yeniden okudum. Dönemin başkanı Franklin Pierce'e 1954'te yazdığı mektupta yer alan medeniyet eleştirilerinde Thoreau ile benzeşen fikirler, “Acaba karşılaştılar mı?” sorusunu getirdi aklıma. Şef Si'ahl birçok metinde “konuşma” olarak anılan mektubun okunduğu bölge valisiyle yaptığı görüşmeyi 1854'te yaptı (bazı metinlerde tarih 1855 olarak veriliyor); Thoreau ise 1862'de vefat etti. Google'da yaptığım araştırmada iki ismi bazen Emerson'u da kapsayacak şekilde bir araya getiren makalelerle, bu isimlerden aldıkları ilhamlarla kitaplar yazan, çevre faaliyetleri gerçekleştiren kişilere, gruplara ve sanatsal organizasyonlara ilişkin birçok linkle karşılaştım. Ancak iki kalkınma eleştirmeninin tanışıp sohbet ettiklerini gösteren bir bilgiye ulaşamadım.

Etraflıca okumak üzere ayırdığım yazılardan birinde ise Şef Seattle'ın ünlü mektubu üzerine bildiklerimi yeniden ele almamı gerektiren bir iddiaya yer verildiğini gördüm. Yazıda medyada ve sosyal medyada dolaşımda olan bu mektubun orijinal olmadığı öne sürülüyordu. Biraz daha araştırma yaptığımda, iddiayı doğrulayan İngilizce kaynaklara rastladım. Anlaşılan Şef Seattle mektubunda asla “Dünya bizim annemiz”, “Yaylalarda cesetleri kokan binlerce buffalo gördüm. Beyaz adam trenle geçerken vurup öldürüyor bu hayvanları sadece eğlenmek

(*) Şef Seattle'ın yazılı ve sosyal medyada dolaşan mektubun metni için Bkz: <http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/belgeler/317.pdf>

(**) Nihayet Dergisi, Kasım 2019.

için” şeklinde cümleler kurmamıştı. Gerçekte Şef Seattle hayatında hiç buffalo görmemişti. İşin aslında mektupta yer alan birçok çarpıcı cümle, 1971’de çevre sorunlarını konu alan “Ev” başlıklı bir belgesel için senaryo yazmakta olan senarist Ted Perry tarafından yazılmıştı.

Tedd Perry 22 Nisan 1970 tarihinde sinema üzerine dersler verdiği Teksas Üniversitesi’nin kampüsünde düzenlenen Dünya Günü kutlamalarına katıldığında ilk kez haberdar oluyor Şef Seattle’ın mektubundan. William Arrowsmith isimli bir akademisyenin okuduğu, Şef Seattle’ın, topraklarını satın almak isteyen yerel yöneticilere gönderdiği mektuptan çok etkileniyor. Daha sonra The Southern Baptist Convention isimli kurumun Radyo ve Televizyon Komisyonu ondan çevre kirliliğini konu alan bir belgesel filmin senaryosunu yazmasını istediğinde, bu kısa konuşmayı kendi eleştiri ve hayallerini de kapsayacak şekilde yeniden yazıp belgesele katıyor. Kutlamada dinlediği mektupta Şef Seattle, bunu gönülden istemese de adil bulacağı bir anlaşmaya açıklığını belirtirken, Perry’nin kaleme aldığı mektupta “Yataklarınızı zehirlemeğe devam ediniz ve bir gece kendi çöplerinizin içinde boğulacaksınız.” şeklinde ağır eleştirilerde bulunur. Perry’nin metninde telgraf telleri “konuşan teller” ifadesiyle yer alıyor, ne var ki Şef Seattle’ın mektubunu yazdığı dönemde telgraf telleri dünyanın hiçbir yerinde mevcut değildi. Perry belgeselin sonunda metni kendisinin yazdığını belirttiği için, benzeri göndermelerin zaman ve mekânla ilişkili tutarlılığını doğrulama gereği duymamıştı. Ne var ki belgeselin yapımcısı metni onun yazdığını gösteren ifadeyi, “Araştırmayı gerçekleştiren: Ted Perry” şeklinde değiştirmiştir. Perry bu değişikliği ancak 1972’de belgeselini ABC televizyonunda izlerken fark edip hemen yapımcısını arıyor. Yapımcısı John Stewens, mektuptaki ifadelerin Şef Seattle’a ait sanılmasıyla belgeselin daha büyük bir etkisi olacağını düşündüğü için o değişikliği yaptığını söylüyor.

Beri taraftan mektubun sahtesi hızla gerçek bilineni silikleştirecek bir benimsemeye yayılmaktadır. *The Southern Baptist Radyo ve Televizyon Komisyonu* uydurma mektubu 18 bin posterle birlikte dağıtıyor. *Environmental Action* dergisi metni “Şef Seattle’ın Başkan Franklin Pierce’e gönderdiği mektup” olarak basıyor. Saygın isimler konuşmalarında ve yazılarında bu metne gönderme yapmaya başlıyorlar. 1974 yılında Wash’da düzenlenen Dünya Fuarı’nda mektup Şef Seattle’ın heykeline okutuluyor. Mektup dünyanın birçok ülkesinin muteber mecralarında yayımlanıyor. İngiltere’de *United Society for the Propagation of the Gospel* isimli misyoner örgütünün yetkililerinden biri mektuptan “adeta beşinci bir İncil” diye söz ediyor.

Gerçi Şef Seattle'ın yaşadığı Puget Sound bölgesini ve dönemin şartlarını bilenler metindeki problemleri fark ediyor ama olup biteni kaynaklara dayalı olarak ortaya koyamıyorlar. Seattle Tarih ve Endüstri Müzesi Kütüphanesi'nin bir görevlisi olan Rick Caldwell, 1984'te The Southern Baptist Radyo ve Televizyon Komisyonu'na mektuptaki tutarsızlıkları sorguladığı bir mektup gönderiyor. Ancak, senaryo yazarının birkaç yıl önce vefat ettiği ve belgeselle ilgili dosyaların çoğunun da bulunamadığı şeklinde bir cevap alıyor. Oysa Perry yaşıyor ve uydurma mektubun yayılma hızı karşısında kendine göre bir mücadele vermeye devam ediyordu. Gelgelelim, senaryosunu daha etkili kılmak için hazırladığı kurgunun gerçeği görünmez hale getirmesine engel olamadı. Aradan geçen yarım yüz yıla yakın sürede kurmaca aslinin yerini aldı.

Uydurmanın süratle ve benimsemeye gerçeğin yerini alması, Zizek'in "Hangisi gerçek?" şeklindeki kurcalamasını getiriyor akla. Şef Seattle'a yakıştırılan eleştiriye öylesine ihtiyaç duyuyordu ki kalkınma uğruna kirlenen dünya, içindeki tutarsızlıkları çok az kişi fark edebildi. Ben, biz, uydurma olanın büyümesine kapılmış, gerçekte Perry'ye ait olan cümlelerde aradığımız bir eleştiri ve anlamı bulmuş insanlar, toprakları işgal edilen bir yerli liderine bu eleştiri ve anlamı yakıştırmıştık.

Kıyaslama kabul etmez tabii ama benzeri bir tecrübeyi şahsen 14 Kasım 2007'de Gerçek Hayat dergisinde yayımlanan Edebiyat ve Ölüm başlıklı yazımın ilk paragrafının başında yer alan bir cümlele tecrübe ettim. Yazımın girişinde Furuğ'dan bir alıntı vardı: "Kuş ölüyor, uçuşu hatırla." İlk paragrafın bana ilk cümlesi ise şöyleydi: "Hangi yaşta ölürsük ölelim tamamlanmamış cümlelerimiz olacak." Bence harika bir cümle değil, ancak göz yanılığısıyla Furuğ'a mal edildi cümle ve süratle onun adıyla sosyal medyada yayıldı. Şairin adıyla cümle yeniden yazıldı adeta. Bazen bir kişi çıkıp düzeltme yapsa da, ben yeri gelince belirtsem de değişen bir şey olmayacak; çok daha fazla kişi için cümle Furuğ'a ait.

Perry'nin bu süreci nasıl takip ettiği sorusu geliyor akla hemen. Oğlu bir yaz kampında ateşin etrafında oturulurken dinledi mektubu. Kendisi ise bir pazar ayını sırasında kilisede kendi cümlelerinin okunmasına şahit oldu şaşkınlıkla. Düzeltme çabasının uydurma metnin yayılma hızı karşısında sönük ve etkisiz kalmasının çaresizliğini defalarca yaşamış olmalı.

Örneğin 1992'de Earth Day USA örgütü Perry'nin metnini Seattle'ın "konuşması" olarak 6500 dinî lidere ulaştırmıştı. Demokrat Partili siyasetçi ve belgesel yapımcısı Al Gore bu konuşmaya, problemleri gördüğü bölümlerini kaldırarak *Earth in the Balance* adlı kitabında yer verdi. 1992'de Amerikan kitapçıları Susan Jeffers'ın tamamen Perry'nin metninden uyarladığı

ğı ancak bunu belirtmediği, çocuklara yönelik “*Brother Eagle, Sister Sky: A Message From Chief Seattle*” isimli kitabına ABBY ödülünü verdi.

Theodore Roszak *Voice of the Earth* adlı kitabında uydurma metnin etkisini başka bir şekilde ele aldı: Folklorik bir unsura dönüşmüştü ortada olan metin. Gelgelelim hayranlıkla dile getirenlerin yazarından haberleri yoktu. Uydurma metnin etrafında oluşan katmanlar gerçeğin dilini her örnekle biraz daha ulaşılmaz kılıyordu. Üstelik Şef Seattle adına seksen beş yıl arayla yazılmış iki uydurma metnin oluşturduğu bir söylem dağıydı gerçeği büsbütün uzaklara öteleyen, yani Perry’ye ilham veren metin de kurguydu; aşağıda anlatacağım.

Amerikalı ekonomist Henry George’un adına yayın yapan bir sitede 11 Kasım 1998’te yayımlanan “Seattle, Real and Feigned” başlıklı yazısında Lindy Davies iki konuşmayı karşılaştırır, toprakların satılması gibi konularda mantık ve yaklaşım farklarının altını çizer, yine de bütün bu farklarda, kurgusal olanın gerçeğinin yerini almasını sağlayacak sebebi göremediğimizi dile getirir. Davis’e göre kurgusalın gerçeğin yerini almasının sebebini Perry’nin şu iyimser yaklaşımında aramak gerekir: Kurgusal Seattle, beyaz adam bunu tam olarak fark etmese de yerli halkın onunla aynı tanrı tarafından yaratıldığını inandığını ve beyaz adamın da bir gün bu gerçeği anlayıp yerlilerle kardeş olduğunu fark edeceğini anlatır. Ancak gerçek Seattle’da bu fikri destekleyecek bir ifade olmadığı gibi tersi bir görüş dile getirilir. “Aramızda çok az ortak şey var” der gerçek Seattle. “Öyleyse nasıl kardeş olabiliriz? Sizin tanrınız önyargılı. O, beyaz adama geldi. Biz onu hiç görmedik, sesini de hiç duymadık. O beyaz adama kanunlar verdi, ama bir zamanlar bu toprakları yıldızların gökyüzünü doldurduğu gibi doldurmuş olan yerli çocukları için tek bir kelimesi bile yoktu.”

Dr. Henry A. Smith imzasıyla 29 Ekim 1887’de *Seattle Sunday Star*’da yayımlanan, 22 Nisan 1970’de William Arrowsmith’den dinlediğinde ise Perry’ye yeni bir “mektup” metni için ilham veren metnin hikâyesi ise şöyle:

Şef Seattle ünlü konuşmasını 1854’te, dönemin bölge valisinin Seattle’ın güneyinde bulunan Muleteo’da veya Point Elliott’ta, Duwamish, Snoqualmies ve Skagit kabileleriyle gerçekleştirdiği toplantı sırasında yaptı. *Seattle Sunday Star*’da yayımlanan metninde Smith, bu konuda herhangi bir kayıt bulunmadığı halde, 1854’te çevirmen olarak bölge valisinin Şefi Seattle’ı ziyaretine katıldığını öne sürüyordu. Kayıtlara göre ise konuşmaları tercüme eden kişi, yöre sakinlerinden biriydi. Smith o görüşmede bulunmuş olsa bile, yerel dili yeteri kadar bilmediği için konuşmaları otuz üç yıl sonra yayımlanan yazısına hangi ölçüde doğru aktardığı tartışmaya açık görünüyor. Şef Seattle’a ait olduğu söylenen konuşmanın ne kadarının kendisine ait olduğuna ve ne kadarının Dr. Smith tarafından asli konuşmaya katıldığına karar

vermek bir hayli zor mevcut verilerin ışığında. Mektupla ilgili gerçekleri tartışan birçok kişi içeriğindeki bilgi ve ifadelerin o dönemin yerlilerinin gündem ve ifadelerini yansıtmadığı konusunda hemfikir. İçeriğinin doğruluğu ve sözlerin gerçekten de Şef Seattle ait olduğu oldukça kuşkulu. Dolayısıyla Şef Seattle'ın o ziyarette yaptığı konuşma tarih içinde en az iki kere tahrif edilmiş görünüyor, önce Dr. Henry A. Smith, seksen beş yıl sonra ise (kasıt taşımadığı halde) Ted Perry tarafından.

Jerry L. Clark 1985'te "Thus Spoke Chief Seattle: The Story of An Undocumented Speech" başlığıyla *Prologue Magazine*'de yayımlanan yazısında Henry A. Smith'in 1854'teki toplantıda bulunmasının muhal olduğunu gösteren tarihsel seyri irdelemeye çalıştı. Clark'a göre Dr. Smith belki Seattle'ın sözlerini yanlış tercüme etti, belki 1954'teki görüşmeyi yanlış hatırlıyor, ola ki benzeri birkaç konuşmayı alıp harmanlayarak yeni bir mektuba dönüştürdü veya mektup onun bir ilhamla kaleme aldığı edebi bir tasarımıydı. Ve belki de tarihin ilham perisi Cleo şimdi "Yüce Kızılderili ırkının nutku"na meydan okuyamaz durumda, nedeni de Seattle'ın konuşmasının artık tarih dışına çıkıp şekil değiştirmesi, bir efsane halini alması. Tırnak içindeki atıf, John Ritch'in 1932'de Seattle'ın konuşması üzerine yaptığı "Yüce Kızılderili ırkının cenaze nutku" yorumu için. Her şekilde, konuşmadan otuz iki yıl sonra yayımlanan Smith'in metninin gerçekliği tarihi tutarlılık açısından ispat edilemez görünüyor. Şüpheli ve karanlık kökeni bu mektup metnini destekleyici bir belge olarak güvenilmez kılıyor. "Yalan üzerine kurulu asil düşünceler asaletini kaybeder" diye bağlıyor yazısını Clark da...

Duwamish ve Suquamish yerlilerinin şefinin mektubunun tek ispat edilebilir versiyonu ise, Yerli Meseleleri Bürosu'nun resmi arşivinde bulunan bu kısa metin:

"Size babam gibi bakıyorum. Ben ve diğerlerimiz sizi öyle görüyoruz. Bütün Kızılderililer size karşı aynı dostane duygular içindeler ve bunu kâğıt üzerinde Büyük Baba'ya gönderecekler. Bütün erkekler, yaşlı erkekler, kadınlar ve çocuklar onun sizi onlara göz kulak olmanız için göndermesinden hoşnutlar. Benim zihnim sizinki gibi, daha fazla bir şey söylemek istemiyorum. Kalbim [konuşma sırasında orada bulunan] Dr. Maynard'a yönelik iyi duygular içinde. Ondan her zaman ilaç almak isterim. Şimdi bununla dost oluyoruz ve geçmişte eğer varsa bütün kötü duygularımızı bir kenara bırakıyoruz. Bizler Amerikalıların dostuyuz. Bütün Kızılderililer aynı düşüncedeler. Size babamız gibi bakıyoruz. Bu düşüncemizi asla değiştirmeyeceğiz. Bizim görmeye geldiğiniz için, hep böyle olacağız. Şimdi, şimdi bu kâğıtı gönderin."

Bu gerçek konuşma maalesef hayalî versiyonları kadar "bilgece" değil ama bana göre elbette dokunaklı. Zayıf düşürülmüşlerin trajedisi bu: Hayatietini koruma şartları onca ağır-

laşmışken nasıl bir mücadele verilebilir? Gerçeğin örtbasının yerlilere bir faydası olmadığını da hatırlamak gerekiyor.

Bu konuyu uzun uzun araştırdım, çünkü Seattle'a giderken dilimde ve zihnimde Şef Seattle'a ait olduğu bilinen o ünlü konuşmanın cümleleri vardı. Yöreyi gezerken ve ormanlarda dolaşırken kendi kendime, yerlilerin 165 sene önce yaşadığı yurt kaybının sebep ve sonuçlarını, Şef Seattle'ın vahşi kalkınmanın bedellerini zekice ifadelerle ortaya koyan uyarılarıyla birlikte yeni baştan düşünüyordum. Tecrübeli okurlar bile olsak yeterince dikkatli okur ve yazarlar olamıyoruz her zaman, bizi yüreğimizden yakalayan cümleler karşısında, konuyu özellikle araştırmıyorsak. Ben Şef Seattle'ın büstünün bulunduğu parkta çektiğim fotoğraflardan birini sosyal medyada yayımlamayı düşünmeseydim, bu konuda kapsamlı bir araştırma yapmayabilirdim. İçimde buruk duygular oluştu tabii, fakat mektuba ilişkin gerçekliğin derslerinin kurgusal mektuplarda dile gelen eleştirilerden daha az etkileyici olmadığını fark ettim bir yandan da. Baskı altındaki halklara kendi ihtiyaçlarımıza karşılık gelen eylem ve nitelikler yakıştırmanın onların hayatlarını nasıl etkilediği sorusu da elbette Şef Seattle'ın silikleşen mektubu üzerinden daha yüksek sesle sorulabilmeli.